

A Jób, A tanítvány, illetve a *Don Juan utolsó kalandja* jelenti a fentiekben vázolt két rendezői vonulat legsikeresebb előadásait. Fokozott felelősségtudattal vitte ezeket a műveket színre, akárcsak *A száműzöttet*, melyet a szerbhorvát társulat tűzött műsorára, vagy *A budaiak szabadságát*, amely a gyulai nyári játékok keretében került színre, s dramaturgiánk első határon túli próbáját jelentette. Rendezői szándékához, formavilágához legközelebb a *Jób*- és *A tanítvány*-típusú művek álltak, mindkettőt a parabola jellegzetes eszközeit felhasználva, de egyszersmind ezeket a közlési szándék szolgálatába állítva tudta bennünket érintő, ránk vonatkozó előadásokká, igazi színházi élménnyé tenni.

Ha ifj. Szabó István korai halálával arra kell gondolnunk, hogy a jugoszláviai magyar színházi élet legjelentősebb rendezője nélkül maradt, és színházi helyzetünk — a néhány évvel ezelőtt elhunyt Bambač Róbert elvesztésére is gondolva — kellő rendezői utánpótlás híján kezd kétségbeesítővé válni, akkor nem utolsósorban, arról sem feledkezhetünk meg, hogy a jugoszláviai magyar drámairodalom maradt árván, gondos segítség nélkül.

GEROLD László

K É P Z Ó M Ű V É S Z E T

AZ ÚJ ZMAJ-SZOBOR

Születésének 150. évfordulóján Újvidéken szobrot kapott Zmaj Jovan Jovanović, aki — irodalomtörténészeink úgy tartják számon — fél évszázadon át volt a szerbség legsokoldalúbb és legtermékenyebb költője, ezenkívül a szerb gyermekköltészet megteremtője, kiváló műfordító, folyóirat-szerkesztő és -kiadó, civilben pedig orvos. Június dereka óta áll ott a költő, és orvos, Zmaj a püspöki palota előtti kis téren, a róla elnevezett utca végén, hogy a majd egy méter magasságú talapzatról, sétabotjára támaszkodva, méltóságteljesen szemlélje az utca gyalogosforgalmát. Azon az utcán néz végig, amelyen annak idején kéziratáival vagy éppenséggel az orvosi táskával a kezében oly sokszor végighaladt, nem győzve viszonzni az utca járókelőinek mély meghajlással s az ablakokon kikönyökölő asszonyok széles mosollyal hozzáintézett köszöntését. Itt járt-kelt tehát ezen a mostani téren is, amelybe Újvidék fő utcája torkollik. E tértől balra kanyarog az Akadémia és a Matica, srpska felé a Svetozar Marković utca, az egyik legrégebb újvidéki utca, a szobor mögött pedig ott áll a Vladimir Nikolić tervezte püspöki palota, melynek érdekessége, hogy a szecesszió magyaros és keleti változatát ötvözi egybe, mintegy jelezve, hogy a kelet és nyugat határán vagyunk. Ezt az

épületet még maga Zmaj is megcsodálhatta, hiszen néhány évvel a költő halála előtt épült. Ha a szobortól jobbra indulnánk, a halpiacra érnénk, ahol ma is oly hangosan kínálják a piaci kofák a tojást és a túrót, mint Zmaj idejében. Ugyancsak innen jobbra egy szűk utca, a Duna utca vezet bennünket a Duna-parkig. Cukrászda és zenebolt, ékszerész és divat-boutique, képtár, és múzeum vegyíti itt, egybe a múltat a jelennel. Ezek a hangulatos kis utcák mind-mind idekanyarodnak Zmaj lábához, ahol ő kissé megtörtén, de méltóságteljesen áll utcájának felvégén, békésen szemlélve a vele szembe jövőket. Autók itt nem zavarják, mert a városatyák, okos megfontolásból, kirekesztették őket innen, átengedve ezt a száz és kétszáz évvel ezelőtt épült, ódon, ám izlésesen

restaurált házak közötti kocsutatót a járókelőknek. A forgalom kirekesztésével az utca ismét nyugodtabb lett, itt az emberek ma is mindenütt szabadon sétálhatnak, meg-megállhatnak, félelem nélkül siethetnek az utca egyik oldaláról a másikra, és a kisgyerekek is veszély nélkül kergethetik a régi városháza és a katedrális padlásán lakó, mindig éhes, ám szelíd galambokat.

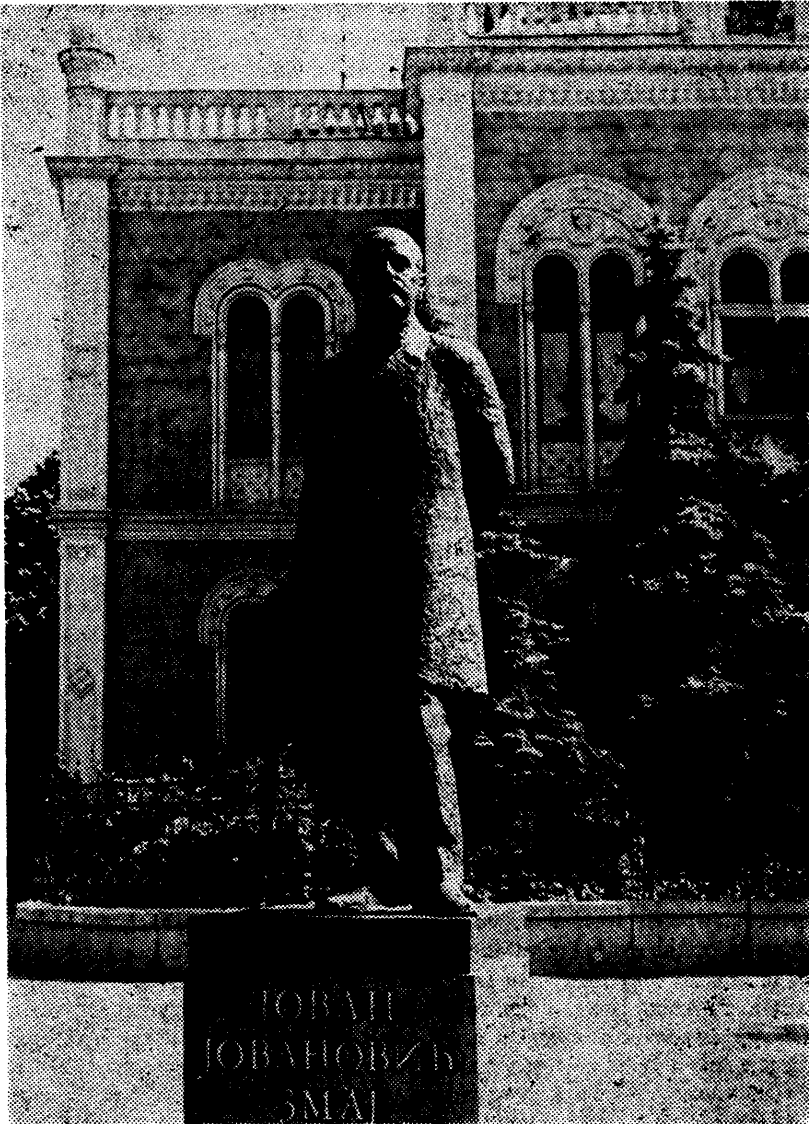
De ne csak azt nézzük, mi történik a járdával egybeolvadt úttesten, vegyük észre, ott Zmaj szobrának jobb válla irányában, azt a kovácsoltvasból készült, finom ívű erkélyt is s alatta a szárazkaput, amely az építész, a kovács és az asztalos egybehangolt, gyönyörű munkájáról tanúskodik. Itt lakott annak idején Svetozar Miletić (1824—1901), az ügyvéd és haladó szellemű politikus, valamivel később pedig az újságíró, szerkesztő és ugyancsak politikus Jaša Tomić (1856—1922) is. Átellenben, a Duna utca sarkán van az egykori szappanfőző Stojan Maslak 1720-ban épült háza, ahova Zmaj is sűrűn betért, lévén, hogy itt működött Újvidék első „európai stíli” nyomdája és könyvkereskedése. Itt a közelben, egy ugyancsak kis utcában született a Vukot követő nyelvújító Đuro Daničić, s erre lakott újvidéki tartózkodása idején Mihajlo Pupin (mindkettőjük utcát is kapott itt). Szinte teljes művelődés- és tudománytörténet vonul itt végig.

De amíg a gyerekek nem messze innen, a Duna-parkban gondtalanul beleülhetnek egyik, Zmajhoz hasonló kedvenc költőjük, Đura Jakšić ölébe (két évvel ezelőtt, ugyancsak a másfél százados születési évfordulóra kapta ajándékul a várost a szobrát), s akár meg is tapogathatják legényesen félrecsapott bronzkalapját, sőt talán még beszélnek is hozzá, addig — nekem legalábbis úgy tűnik — ez a szép és markáns Zmaj-szobor senki-vel sem tud, mondjuk így mai, divatos szóval, kommunikálni. Se felnőt-
tel, se gyerekekkel.

Mi történt az egyébként roppan barátkozó, emberszerető és meleg hangú Zmajjal?

Érzésem szerint tervezője fölöslegesen magasra helyezte, megvonva tőlünk a lehetőséget, hogy szembenézzünk vele, a gyerekektől pedig, hogy megfogják a kezét, megtapogassák sétatobotját... Mintha csak fölségitették volna a jó öreg Zmajt erre az emlvényre, aztán otfelejtették magányában. A szobor a fiatal Dragan Nikolić alkotása, kiváló munka: az öreg költő arcából mély belső nyugalom és bölcsesség árad; megtörtnek, de mégis méltóságteljesnek láttatja. S ez jó. Megtört, hiszen verte a sors bőséggel, fiatalon veszítve el mind az öt gyermekét, feleségét is ráadásul, de méltóságteljes kell hogy legyen, mert ilyen volt életében, nem is szólva arról, hogy milyen gazdag költői életművet hozott létre. Emberi is, monumentális is ez a szobor, de akkor lenne igazán az, ha itt köztünk, járókelők között helyezték volna el. Szerintem ő is jobban érezné magát, mint így, kissé elárvaltán (mint madár az ágon).

Én például szeretnék szembenézni vele, kérdezni és mondani neki va-

lamit, hisz ahányszor a szemébe néznék, eszembe jutnának az iskola-
padban tanult sorai. Kaphatna-e ennél többet a költő s mi a költőtől?

Így azonban, emelvényre magasztva, ez a Zmaj-szobor csak egy szép
műalkotás. De mélyen emberi alkotás. Ezért kellene földre állítani az
emberek közé.

B. Gy. fordítása

Bela DURANCI

TELEVÍZIÓ

KÖVETKEZMÉNYBŐL DRAMA

Irodalmi mű tévéadaptálásakor szükséges az összehasonlítás, bármennyi-
nyire is tisztában vagyunk azzal, hogy az új műfajnak megvannak a ma-
ga törvényszerűségei, amelyek alapján úgyszólván önálló alkotásnak kel-
lene tekintenünk. Nemcsak azért szükséges, mert magától értetődő is
lehet az egybevetés, hanem mindenekelőtt azért, mert mégsem lehet mel-
lékes a kritika számára (és természetesen a közönség számára sem), hogy
a forgatókönyvíró és rendező mit szűr ki az irodalomból, mi az, amit
láttat és hogyan prezentálja azt. A Jan Makan adaptálta és rendezte
Tišma-elbeszélés, a Đuro Dražetić alkonya (Jesen Đuro Dražetića) című
aktualizálja a kérdést. A mű tévépremierje láttán úgy éreztük, mintha a
megelevenedő képsoroknak Aleksandar Tišmához az égvilágon semmi
közük sem volna. Pedig a leírt párbeszédnek szinte kivétel nélkül elhang-
zanak a tévéfilmben is, és az események is megközelítő hűséggel követik
az elbeszélést. És mégis.

A legfőbb probléma Makan filmjében az, hogy nem tudta a kép nyelv-
vére fordítani az elbeszélést bevezető finom mikrorealista leírásokat, ame-
lyek nélkül csupán egy banális történetet kapunk. A rendező azzal in-
dítja a filmbeli történetet, hogy egy öregember egykedvűen kukoricát
morzsol, majd gyanakodva fogadja rég nem látott fiát (a bizalmatlanság
okát a néző még csak nem is sejtheti), és — minden rendkívül gyorsan
történik — észrevéve, hogy felesége csomagot készít a gyerekeknek, neki-
esők az asszonynak. Utlegeli, a fiú anyja védelmére kel, leteperi az apát,
meg is üti, a felbőszült apa otthagyja a falusi házat, hogy soha többé ne
térjen vissza. A film a peremvárosi nyomortanyára jutott apa további

Aleksandar Tišma: Đuro Dražetić alkonya. (Nasilje, Prosveta, Belgrád, 1965).
Forgatókönyv és rendezés: Jan Makan. Operatőr: Dušan Nedeljković. Főbb
szerepekben: Stole Arandelović (Đuro Dražetić), Gorica Popović (Slavica), Mir-
jana Gardinovački, Milan Srdoč, Stevan Gardinovački, Tihomir Pleskonjić.
Újvidéki Televízió, 1984. június 11